

Husdyrene og menneske-dyr-relationer i landbrugshistorien

Den 28. maj 2026 inviterer Landbohistorisk Selskab i samarbejde med Afdeling for Historie og Klassiske Studier til åbent seminar i Nobelauditoriet, Aarhus Universitet om husdyrene og forholdet mellem mennesker og dyr i landbruget gennem tiderne. Seminaret inviterer til refleksioner over, hvordan vi kan skrive landbrugets historie med husdyrene i centrum. Det er højaktuelt i en tid, hvor antallet af husdyr aldrig har været større, nationalt såvel som globalt, men hvor den daglige kontakt mellem mennesker og husdyr aldrig har været mindre. Dyrevelfærd er til debat, og klima- og naturkriserne kalder på, at vi gentænker vores forhold til husdyrene.

- 13.00-13.00 Velkomst v. Peder Dam, Museum Odense
- 13.10-13.35 *Røde malkekøer og hybridgrise: Træk af husdyrholdets udvikling fra 1800 til i dag*
Esben Bøgh Sørensen, Det Grønne Museum
- 13.35-14.00 *Husdyr-bonde relationer i middelalder og nyere tid*
Mette Svart Kristiansen, Afdeling for Arkæologi og Kulturarvsstudier, Aarhus Universitet
- 14.00-14.25 *Om grise i det danske landbrug, ca. 1880-1914*
Mary Hilson, Afdeling for Historie og Klassiske Studier, Aarhus Universitet
- 14.25-15.00 Kaffepause
- 15.00-15.25 *Husdyr i faste rammer*
Nathalia Brichet, Institut for Veterinær- og Husdyrvidenskab, Københavns Universitet
- 15.25-15.50 *Maskinliggørelse af biologiske væsner – om oplevelsen af at være en del af en industri*
Mette Vaarst, Institut for Husdyr – og Veterinærvidenskab, Aarhus Universitet
- 15.50-16.15 *Mellem omsorg og udnyttelse: Menneske-ko-relationer i dansk mejeribrug, 1750-1900*
Paul Richard Sharp, Økonomisk Institut, Syddansk Universitet
- 16.15-17.00 Paneldebat
Markus Hansen, Historisk institut, Lunds Universitet

Nobelauditoriet (bygn 1482, lok. 105), Aarhus Universitet,
<https://www.au.dk/om/organisation/find-au/bygningskort?b=1482>.

Deltagelse er gratis, men af hensyn til kaffe og kage, skal der tilmeldes til markmsk@cas.au.dk senest mandag d. 18. maj. Seminaret følges op med en særudgave af *Landbohistorisk Tidsskrift* – et peer-review'et og videnskabeligt tidsskrift, der udkommer frit tilgængeligt årligt på <https://tidsskrift.dk/landbohist/index>.

Røde malkekøer og hybridgrise: Træk af husdyrholdets udvikling fra 1800 til i dag

Esben Bøgh Sørensen, Det Grønne Museum

Siden landbrugets opkomst og indførelse i Danmark har den måde, hvorpå vi mennesker indretter vores madproduktion, påvirket husdyrene. Ikke bare de vilkår, som husdyrene lever under, men også husdyrene selv, deres udseende, kroppe og biologiske egenskaber har forandret sig i takt med de skiftende produktionsformer i landbruget.

Gennem nedslag i husdyrholdets historie fra starten af 1800-tallet til i dag viser jeg i oplægget, hvordan især kvæg og grise ad flere omgange er blevet totalt forandret. Første gang da dansk landbrug omlagde produktionen med henblik på en stigende eksport af animalske produkter i slutningen af 1800-tallet. Anden gang da husdyrene efter 2. verdenskrig skulle formes og passes ind i et industrialiserende landbrug.

Men forandringen af køerne og grisene var ikke altid lige nem for landmændene og deres konsulenter og videnskabsfolk. Forsøget på at reducere levende dyr til effektive produktionsmidler medførte uundgåeligt nye problemer i både staldene men også i landbrugets påvirkning af natur, miljø og klima. I dag står vi over for et væld af udfordringer, der har deres udspring i husdyrproduktion, som den har udviklet sig i løbet af de sidste 200 år.

Husdyr-bonde relationer i middelalder og nyere tid

Mette Svart Kristiansen, Afdeling for Arkæologi og Kulturstudier, Aarhus Universitet

De senere år har 'the animal turn' inden for kulturhistoriske studier inspireret til undersøgelser af relationen mellem dyr og mennesker. Inden for arkæologien har der særligt været fokus på domesticeringen og udvikling af husdyrbruget i forhistorisk tid, mens det efterfølgende samliv mellem husdyr og bonde har fået mindre opmærksomhed. Dette oplæg har fokus på relationen mellem husdyret og bonden i middelalder og nyere tid. Relationen kan skimtes i arkæologiske data såvel som middelalderens og nyere tids skriftlige og billedlige kilder, men her ofte gennem et eksternt og normativt blik. Oplægget vil forsøge at belyse relationen gennem en kombination af det interne og eksterne blik og gennem flere fagligheder, som strækker sig fra naturvidenskabelige undersøgelser af knogler og skind, arkæologiske undersøgelser af funktionsopdelinger i bygnings- og gårdsstrukturer, til samtidens intellektuelle udlægninger af gudgivne relationer og hierarkier mellem menneske og dyr.

Om grise i det danske landbrug, ca. 1880-1914

Mary Hilson, Afdeling for Historie og Klassiske Studier, Aarhus Universitet

Omlægningen af det danske landbrug i sidste halvdel af det 19. århundrede havde store konsekvenser – ikke kun for landmænd men også for titusindvis af husdyr. I mit oplæg vil jeg præsentere et igangværende forskningsprojekt, finansieret af AUFF, om grise i Danmark. Jeg ser på ændringer i, hvordan grisene blev avlet, opdrættet og slagtet. Med inspiration fra nyere forskning i dyrehistorie vil jeg diskutere grisens arbejde i det danske landbrug ca. 1880-1914.

Husdyr i faste rammer

Nathalia Brichet, Institut for Veterinær- og Husdyrvidenskab, Københavns Universitet

Danmark er et af de mest husdyrtætte områder i verden. Det kan kun lade sig gøre at have så mange dyr på så lille et areal som det danske, fordi en række opfindelser har muliggjort sådanne tætheder. Opfindelser der bl.a. består af cement, antibiotika, ventilationssystemer og fossildrevne kraftfulde maskiner, som alle nøje koordineres i effektive staldsystemer med optimerede dyrekroppe. Således voksede det danske husdyrbrug fra slutningen af 1800-tallet til en størrelse og effektivitet, som ikke findes mange andre steder på jorden; og særligt efter anden verdenskrig hvor dyrene blev samlet på færre og større bedrifter, og produktionen accelererede. Netop på grund af sin effektivitet og reguleringsgrad drager delegationer fra nær og fjern til Danmark for at lære om denne danske model.

Dog er det også en model, som i stigende grad kritiseres i Danmark, og som derfor også står overfor en omstilling i de kommende år. Særligt er mængden af dyr til debat – ikke mindst på grund af de fatale økologiske konsekvenser en stor husdyrproduktion også fører med sig. Der bliver også stillet spørgsmål til om kvaliteten af det liv, der kan leves indenfor i de effektive stalde, er god nok. Man omtaler i stigende grad det intensive husdyrbrugs problemer som lock-ins – altså blindgyder – som det er svært at komme ud af netop på grund af de store investeringer, der ligger i de effektive og store staldsystemer. Spørgsmålene presser sig på: Hvor mange dyr er der plads til på de begrænsede danske jorder, og hvordan kan og skal vi have husdyrene fremover? I dette oplæg vil jeg undersøge nogle af de staldløsninger der gjorde denne opskalering og intensivering mulig og særligt fokusere på de overvejelser og afvejninger man gjorde sig, da man satte husdyrene i faste rammer.

Maskinliggørelse af biologiske væsner – om oplevelsen af at være en del af en industri

Mette Vaarst, Institut for Husdyr – og Veterinærvidenskab, Aarhus Universitet

Domesticering af dyr og mennesker er en gradvis proces over flere tusind år. Det seneste halve århundrede har denne proces taget fart henimod dyrene som produktionsenheder i en industriel produktion. Dette indlæg vil fundere over hvordan bevægelsen fra liv med udgangspunkt i døgn, år og rytmer samt relationer mellem og på tværs af artsfæller og med omkringliggende landskaber, har forandret sig for dem, der er inde i staldene. Bevægelsen omfatter løsrivelse fra rytmer, kontrol over og omorganisering af kroppe og funktioner, og systematiske brud på relationer mellem sociale væsener, samt mellem dem og landskaberne – økosystemer såvel som sociale- og fødevarsystemer – som befinder sig udenfor produktionsindustrien.

Mellem omsorg og udnyttelse: Menneske–ko-relationer i dansk mejeribrug, 1750–1900

Paul Sharp, Økonomisk Institut, Syddansk Universitet

Oplægget tager udgangspunkt i nyere forskning i dyrevelfærd og produktionsformer i dansk mejeribrug fra midten af det 18. til slutningen af det 19. århundrede. Det analyserer, hvordan relationen mellem mennesker og køer ændrede sig i takt med teknologiske, økonomiske og institutionelle omstillinger. Historien viser et komplekst samspil mellem forbedret fodring, intensiveret produktion, ændrede staldforhold og nye former for kontrol og disciplinering af dyrene, hvor gevinster ét sted ofte blev ledsaget af nye belastninger et andet. Oplægget diskuterer, hvordan disse historiske erfaringer kan

nuancere vores forståelse af husdyr som både produktionsressourcer og levende aktører og perspektiverer dem til nutidens debatter om dyrevelfærd, bæredygtighed og landbrugets fremtid.